МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЄКТ)

на тему: «**Державний фінансовий контроль в Україні та шляхи підвищення його ефективності**»

Здобувача вищої освіти магістерського рівня, ІІ курсу, ФМУП-24-1 групи, спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
освітня програма «Управління публічними фінансами»

_____ Черненко В.В.
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник _____ Скрипник Г.О., к.е.н., доцент
(підпис) (ПІБ, науковий ступінь, вчене звання)

Керівник освітньо-професійної програми _____ Гордей О.Д., д.е.н., професор
(підпис) (ПІБ, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту за рішенням кафедри
протокол від «20» січня 2026 № 7

Завідувач кафедри _____ Гордей О.Д., д.е.н., професор
(підпис) (ПІБ, науковий ступінь, вчене звання)

Ірпінь - 2026

Реєстрація № 6 30.01.2026 _____
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту _____ _____
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис

Результат захисту 5 (відмінно) 96 балів 05.02.2026 _____
(оцінка) (дата) (підпи

Голова комісії: _____ Т.І. Богдарук
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії: _____ Н.М. Давиденко
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ О.Д. Гордей
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ Т.О. Скрипник
(підпис) (ініціали, прізвище)

Секретар: _____ В.Ю. Шепіленко

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазони оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Доповідь	**від 0 до 10**	9	√	Т.Т. Бондарук Н.М. Давиденко О.Д. Гордєй Т.О. Скрипник В.Ю. Шепіленко
2. Роздатковий матеріал	**від 0 до 5**	5		
3. Знання від теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	**від 0 до 25**	24		
4. Апробація (участь у конференція)	**від 0 до 10**	10		
РАЗОМ БАЛІВ	**від 0 до 50**	48		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	**від 0 до 100**	96		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
96	A	5 (відмінно)	05.02.2026	Т.Т. Бондарук Н.М. Давиденко О.Д. Гордєй Т.О. Скрипник В.Ю. Шепіленко

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	**A**	**5 (відмінно)**
80-89	**B**	**4 (добре)**
70-79	**C**	
60-69	**D**	**3 (задовільно)**
50-59	**E**	
35-49	**FX**	**2 (незадовільно)**

Факультет фінансів та цифрових технологій

Кафедра публічних фінансів

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Освітня програма «Управління публічними фінансами»

Затверджую

завідувач кафедри Гордей О. Д.

«19» 11 2024

Завдання на кваліфікаційну роботу (проєкт)

здобувачу вищої освіти

Черненко Владислав Володимирович

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи (проєкту) «Державний фінансовий контроль в Україні та шляхи підвищення його ефективності»

Затверджена наказом ректора від «22» листопада 2024 року №1768

2. Строк здачі закінченої роботи 10.01.2026

3. Мета роботи: Метою дослідження є теоретичне та практичне обґрунтування основних напрямів удосконалення ефективності ДФК в Україні.

Об'єкт дослідження: сфера державного фінансового контролю в Україні.

Предмет дослідження: система державного фінансового контролю в Україні та шляхи підвищення його ефективності.

4. Вихідні дані до роботи: аналітичні дані, звітна інформація.

5. Перелік графічного матеріалу: рисунки

6. Зміст випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи (перелік питань за кожним змістом):

1) теоретико – методичні основи організації державного фінансового контролю;
2) аналіз ефективності державного фінансового контролю в Україні;
3) шляхи підвищення ефективності державного фінансового контролю.

7. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи	Строк виконання етапів робот	
		За планом	Фактично
1.	Затвердження теми роботи в результаті опрацювання та обговорення з науковим керівником у відповідності до освітньо-професійної програми	10.10.-27.11.2024	26.11.202
2.	Узгодження проєкту плану та завдання до випускної кваліфікаційної роботи	грудень 2024	20.12.202
3.	Представлення І розділу кваліфікаційної роботи науковому керівникові	03.02.-28.02.2025	24.02.202
4.	Представлення ІІ розділу кваліфікаційної роботи науковому керівникові	01.05.-30.05.2025	26.05.202
5.	Направлення наукової статті за підписом керівника кваліфікаційної роботи до друку (за бажанням здобувача вищої освіти)	до 01.09.2025	1) 30.12.2 2) січень 2
6.	Представлення ІІІ розділу кваліфікаційної роботи науковому керівникові	01.10.-30.10.2025	27.10.202
7.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень наукового керівника та подання її на повторну перевірку	03.11.-20.11.2025	17.11.202
8.	Проходження попереднього захисту кваліфікаційної роботи	28.11-17.12.2025	12.12.202
9.	Отримання відгуку керівника та рецензента	18.12.-30.12.2025	26.12.202
10.	Перевірка кваліфікаційної роботи на академічний плагіат	січень 2026	22.01.202
11.	Оформлення та подання прошитої кваліфікаційної роботи на кафедру	до 30.01.2026	28.01.202
12.	Захист кваліфікаційної роботи (проєкту)	05.02.2026	05.02.202

8. Дата видачі завдання «10» 10 2024

9. Науковий керівник кваліфікаційної роботи _____ Скрипник І

10. Гарант освітньо-професійної програми _____ Гордей

11. Завдання до виконання отримав

здобувач вищої освіти _____ Черненко

АНОТАЦІЯ

Державний фінансовий контроль в Україні та шляхи підвищення його ефективності

Мета роботи полягає у вивченні теоретичних засад державного фінансового контролю в Україні та розробленні практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності його функціонування.

Завданням роботи є: розкрити економічну сутність, основні функції, предмет, об'єкт державного фінансового контролю та його призначення; дослідити форми та методи здійснення державного фінансового контролю; проаналізувати державний фінансовий контроль в Україні; дослідити особливості та етапи становлення системи державного фінансового контролю в Україні; оцінити основні показники ефективності державного фінансового контролю в Україні; вивчити світовий досвід організації державного фінансового контролю; обґрунтувати напрями підвищення ефективності державного фінансового контролю в Україні.

Предметом дослідження є система державного фінансового контролю в Україні та шляхи підвищення його ефективності.

Об'єкт дослідження – сфера державного фінансового контролю в Україні.

База дослідження – Державна аудиторська служба України, Рахункова палата України.

Одержані результати можуть бути використані для оцінки діяльності системи контролюючих органів у сфері здійснення державного фінансового контролю в умовах трансформації бюджетних відносин.

Загальний обсяг роботи становить 45 сторінок друкованого тексту, що включає 4 таблиць та 9 рисунків. Список використаних джерел містить 32 найменувань.

Ключові слова: державний фінансовий контроль, аналіз ефективності, аудиторські перевірки, контрольні заходи.

Рік виконання дипломної роботи: 2025 рік.

Рік захисту роботи: 2026 рік.

ABSTRACT

State financial control in Ukraine and ways to increase its efficiency

The purpose of the work is to study the theoretical foundations of state financial control in Ukraine and develop practical recommendations aimed at increasing the efficiency of its functioning.

The objectives of the work are: to reveal the economic essence, main functions, subject, object of state financial control and its purpose; to study the forms and methods of state financial control; to analyze state financial control in Ukraine; to study the features and stages of the formation of the state financial control system in Ukraine; to evaluate the main indicators of the efficiency of state financial control in Ukraine; to study the world experience of organizing state financial control; to substantiate the directions of increasing the efficiency of state financial control in Ukraine.

The subject of the study is the system of state financial control in Ukraine and ways to increase its efficiency.

The object of the study is the sphere of state financial control in Ukraine.

The basis of the study is the State Audit Service of Ukraine, the Accounting Chamber of Ukraine.

The results obtained can be used to assess the activities of the system of control bodies in the field of state financial control in the context of the transformation of budgetary relations.

The total volume of the work is 50 pages of printed text, including 4 tables and 9 figures. The list of sources used contains 32 items.

Keywords: state financial control, efficiency analysis, audits, control measures.

Year of completion of the thesis: 2025.

Year of defense of the work: 2026.

ЗМІСТ

ВСТУП……...5

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ……..9

1.1. Сутність, основні функції, предмет та об’єкти державного фінансового контролю….....9

1.2. Види, форми, методи та інструменти державного фінансового контролю……..... 19

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ……23

2.1. Вплив воєнного стану на публічні фінанси та контрольні процеси……...23

2.2. Оцінка ефективності функціонування органів державного фінансового контролю……..27

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ……..36

3.1. Запровадження новітніх технологій у сфері фінансового контролю……36

3.2. Посилення міжнародної співпраці та адаптація європейського досвіду……41

ВИСНОВКИ…….....45

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……..48

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах сучасних економічних викликів, що стоять перед Україною, значення державного фінансового контролю значно зросло. Він є ключовим інструментом забезпечення ефективного використання бюджетних коштів, зменшення фінансових порушень та зниження корупційних ризиків. У процесі реформування державного управління особлива увага приділяється підвищенню прозорості та результативності фінансового контролю. Попри існування діючої законодавчої бази, система державного фінансового контролю залишається недосконалою, що проявляється у недостатній координації між контролюючими органами, відсутності ризик-орієнтованого підходу та низькій ефективності виявлення та усунення порушень.

Вагомий внесок у дослідження стану та перспектив розвитку державного фінансового контролю зробили вчені: Борисенко А.М., В.М. Русіна та Б. С. Шулюк., Гуренко Г.О., Завистовська Г.І., Іванова А.І., Касперович Ю.В., Дешко А.Л., Колпакова А., Кузьменко Ю.В., Обушна Н. І., Піхоцька М. Р., Піхоцький В., Давиденко Н. М., Ключка О. В., Ключка С. С., Позняковська Н.М., Сікора Є.І., Скрипник Г.О., Примачок Г. В., Хмельков А.В., Ягоденко І. В., Гордей О. Д. та інші. Однак пошук варіантів вирішення проблем з проблемами для вдосконалення організації державного фінансового контролю все ще є загальним завданням.

Мета та завдання дослідження. Метою роботи є теоретичне і практичне обґрунтування державного фінансового контролю, аналізу ефективності діяльності органів державного фінансового контролю та розробці напрямів його вдосконалення шляхом імплементації міжнародних стандартів аудиту.

Виходячи з цього, перед даним дослідженням поставлено *наступні завдання*: завдання повинні бути відповідно кожному підпункту плану!

• сутність, основні функції, предмет та об’єкти державного фінансового контролю

• види, форми, методи та інструменти державного фінансового контролю

• вплив воєнного стану на публічні фінанси та контрольні процеси

• оцінка ефективності функціонування органів державного фінансового контролю

• запровадження новітніх технологій у сфері фінансового контролю

• посилення міжнародної співпраці та адаптація європейського досвіду

Об'єктом дослідження є система державного фінансового контролю в Україні.

Предметом дослідження є механізм та шляхи удосконалення спроможності держави у сфері фінансового контролю.

Методи досліджень. Роботу виконано із застосуванням загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Аналітичний метод забезпечив узагальнення наукових підходів провідних українських та зарубіжних учених, чиї праці присвячені даній проблематиці. У теоретичній частині також використано історичний і логічний методи, що дали змогу простежити еволюцію державного фінансового контролю. Метод порівняльного аналізу застосовано для виявлення чинників, які впливають на ефективність ДФК в Україні. Системний аналіз використано під час зіставлення кількісних і якісних показників діяльності органів ДФК та результатів проведених перевірок. Методи аналізу та синтезу застосовано для формування й обґрунтування практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності ДФК в Україні. Графічний метод використано для наочного подання окремих теоретичних і практичних положень роботи.

Інформаційною базою дослідження є офіційні статистичні та аналітичні матеріали Державної аудиторської служби України, Рахункової палати України, а також нормативно-правові акти Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України. У роботі також використано матеріали офіційних веб-сайтів органів державної влади, звітні дані міжнародних організацій, наукові публікації вітчизняних і зарубіжних учених, монографії, статті у фахових виданнях та результати власних аналітичних узагальнень.

Практичне значення одержаних результатів полягає у впровадженні міжнародних стандартів INTOSAI у діяльність контролюючих органів України.

З метою розширення функцій та повноважень Рахункової палати та Державної аудиторської служби пропонується запровадити єдину систему внутрішнього та зовнішнього фінансового контролю на основі стандартів INTOSAI.

Апробація результатів дослідження. Основні положення наукової роботи були викладені: у II Міжнародній науково-практичній конференції *«Актуальні питання фінансової інклюзії в умовах цифровізації соціально-економічних систем: європейський вектор, виклики та перспективи», 17 лютого 2025 р., в* Таврійському державному агротехнологічному університеті імені Дмитра Моторного; у Міжнародній науково-практичній конференції «*Формування міжнародних економічних відносин в умовах дестабілізації міжнародної системи»,* 21-22 лютого 2025 р., Ужгородський національний університет.

Публікації. За темою дослідження опубліковано дві наукових статті у фахових виданнях: Державний фінансовий контроль України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. № 70; Державний кредит: значення та вплив на формування доходів бюджету держави. *Ефективна економіка.*2026. №1

Структура дослідження передбачає наявність вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 50 сторінок друкованого тексту, що включає 4 таблиці та 9 рисунків. Список використаних джерел містить 32 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО – МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

1.1. Сутність, основні функції, предмет та об’єкт державного фінансового контролю

Контроль є невід’ємним елементом функціонування демократичної держави та важливою складовою процесу прийняття управлінських рішень. Він забезпечує виявлення недоліків у діяльності бюджетних установ, організацій і підприємств, а також дає змогу встановити причини їх виникнення. Ефективне здійснення контрольних заходів сприяє підвищенню рівня дисципліни в органах управління, що дозволяє об’єктивно оцінювати ефективність роботи та ступінь відповідальності працівників. В умовах розвитку ринкових відносин в Україні особливого значення набуває державний фінансовий контроль у сфері формування та використання бюджетних ресурсів.

Державний фінансовий контроль являє собою систему цілеспрямованих заходів, що здійснюються в межах повноважень, визначених законодавством України, уповноваженими органами та їх посадовими особами з метою нагляду за станом державних фінансів у процесі фінансово-господарської діяльності. Його основними завданнями є попередження, виявлення та припинення фінансових правопорушень у підконтрольних суб’єктах, а також у сфері володіння, управління, користування та розпорядження державними коштами й майном, у тому числі бюджетними ресурсами.

Сфера державного фінансового контролю поширюється не лише на державний сектор економіки, а й на суб’єкти господарювання всіх форм власності. Основна увага зосереджується на перевірці дотримання податкового законодавства, цільового використання субсидій, дотацій і бюджетних кредитів, а також контролі за виконанням державних і муніципальних рішень. Крім того, здійснюється оцінка ефективності надання та правомірності використання податкових пільг.

Адміністративно-правові аспекти державного фінансового контролю потребують чіткого нормативного врегулювання та систематизації. Важливим є також упорядкування основних категорій цієї системи, що зумовлює необхідність поглибленого аналізу змісту поняття «державний фінансовий контроль», більш детально розкритого у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Наукові підходи до визначення сутності поняття «державний фінансовий контроль»

№	Автори	Визначення
1	В. М. Русіна та Б. С. Шулюк.	Державний фінансовий контроль – це комплекс заходів, що проводяться у межах законодавчо визначених повноважень України [4].
2	Піхоцька М. Р.	Державний фінансовий контроль – це ключова функція публічного управління, спрямована на виявлення невідповідностей установленим стандартам законності, доцільності та ефективності використання фінансових ресурсів і державного майна [18].
3	Колпакова А.	Державний фінансовий контроль відіграє ключову роль у фінансовому управлінні, забезпечуючи перевірку відповідності розподілу ресурсів у фінансовій сфері встановленим стандартам і нормам, а також спрямований на підвищення ефективності їх використання [16].
4	Ягоденко І. В., Гордей О. Д.	Державний фінансовий контроль – це комплекс контрольно-аналітичних і експертних заходів, що реалізуються органами зовнішнього та внутрішнього фінансового контролю стосовно суб'єктів державного сектора [32].
5	Хмельков А.В.	Державний фінансовий контроль являє собою сукупність різних форм фінансового нагляду, що здійснюється уповноваженими органами з метою реалізації стратегічних завдань та захисту ключових інтересів держави [31].
6	ЗУ «Про основні засади діяльності органів державного фінансового контролю в Україні»	Державний фінансовий контроль – урядовий фінансовий контроль, що здійснюється органами державного фінансового контролю щодо забезпечення законного, ефективного, економного та результативного формування, розподілу, управління та використання державних (місцевих) ресурсів об'єкта контролю та спрямований на попередження, виявлення та усунення порушень фінансово-бюджетної дисципліни [7].

Фінансовий контроль держави охоплює як державні установи, так і комерційні підприємства незалежно від форми власності, з акцентом на перевірку дотримання податкового законодавства, використання бюджетного фінансування, дотацій і бюджетних позик, а також реалізацію рішень органів державної та місцевої влади. Окрему увагу приділяють оцінці ефективності та законності застосування податкових пільг [3].

До основних завдань державного фінансового контролю належать:

– своєчасне виявлення порушень законності, ефективності, своєчасності та економності у процесі формування й використання фінансових і матеріальних ресурсів держави, а також відхилень від установлених норм і стандартів;

– запобігання фінансовим правопорушенням;

– притягнення винних осіб до відповідальності та забезпечення відшкодування завданих збитків;

– реалізація заходів, спрямованих на недопущення аналогічних порушень у майбутньому [16].

Суб’єктами державного фінансового контролю є органи державної влади, підприємства, установи та організації всіх рівнів, господарська та фінансова діяльність яких відповідно до закону підлягає контролю суб'єкта державного фінансового контролю.

В Україні державний фінансовий контроль здійснюється на основі чинного законодавства через систему органів державної влади та підпорядкованих їм установ. Ключовими суб’єктами цього процесу є Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рахункова палата, місцеві державні адміністрації та виконавчі органи місцевого самоврядування. Окремі контрольні функції також виконують Національний банк України, Міністерство фінансів України, Державна аудиторська служба України, Державна казначейська служба України та інші уповноважені органи, які в межах своїх повноважень проводять аудити, перевірки, розслідування та оцінювання діяльності фінансових інституцій і суб’єктів господарювання.

Як уже зазначалося під час аналізу попереднього питання, система державного фінансового контролю включає такі основні складові, як суб’єкт контролю (органи, що здійснюють контроль), об’єкт контролю (сфера або учасники, на яких спрямований контроль) та предмет контролю (фінансові ресурси й операції, що перевіряються).

Ключовим елементом цієї системи є об’єкт контролю. У сфері державних фінансів ним виступають процеси формування, розподілу та використання

фінансових ресурсів державного сектору. Сучасні соціально-економічні трансформації зумовили суттєві зміни у системі контролю, що безпосередньо вплинуло на ускладнення об’єктів державного фінансового контролю. Розвиток ринкових відносин в Україні супроводжується появою підприємств різних форм власності, трансформацією джерел фінансових ресурсів, змінами їх структури та складу, а також переглядом принципів використання коштів, кредитування, ціноутворення і грошових розрахунків. За таких умов значно розширилося коло об’єктів державного фінансового контролю, які потребують посиленої уваги з боку державних органів.

Об’єктами державного фінансового контролю є підконтрольні установи, організації, заклади та підприємства незалежно від форми власності, а також органи державної влади й управління, що беруть участь у процесах формування, розподілу, володіння, використання та відчуження активів, які належать державі. До таких активів належать, зокрема, бюджетні кошти, фінансові ресурси, що залишаються у розпорядженні суб’єктів господарювання у зв’язку з наданням податкових та інших пільг, кошти державних позабюджетних фондів, кредити, отримані під гарантії Кабінету Міністрів України, а також операції, що здійснюються з цими активами.

Водночас упровадження принципово нових економічних відносин істотно звузило вплив державного фінансового контролю на соціально-економічні процеси та підконтрольні об’єкти порівняно з періодом функціонування адміністративно-командної економіки. Зокрема, розвиток ринкових механізмів значно обмежив сферу поширення державного фінансового контролю на такі об’єкти, як процеси формування та використання фінансових ресурсів підприємств і організацій недержавної форми власності. Держава не здійснює прямого втручання у процеси формування доходів, їх розподілу та використання на приватизованих підприємствах або в новостворених економічних структурах.

Важливою передумовою підвищення ефективності функціонування контролюючої системи є чітке визначення предметної сфери державного

фінансового контролю, що має відповідати сучасним економічним умовам. Предметом державного фінансового контролю виступають активи, які перебувають у державній власності та щодо яких об'єкт контролю бере участь у процесах їх формування, розподілу, володіння, використання або відчуження. Окрім цього, до предмета контролю належать кошти, що залишаються в розпорядженні підконтрольних суб'єктів унаслідок надання податкових та інших пільг за платежами до бюджетів і державних позабюджетних фондів, кредити, отримані під гарантії Кабінету Міністрів України, а також нормативно-правова діяльність підконтрольних об'єктів.

Спираючись на категоріальні визначення предмета державного фінансового контролю та з урахуванням сукупності макроекономічних показників, що характеризують стан і обсяги складових державних фінансів, а також вартісну оцінку результатів діяльності відповідних фондів, доцільно виокремити такий склад предмета державного фінансового контролю:

– доходи бюджету;

– надходження бюджету;

– бюджетні кошти;

– бюджети органів місцевого самоврядування;

– боргові зобов'язання;

– квазіфіскальні операції;

– видатки бюджету;

– гарантований державою борг;

– гарантійні зобов'язання;

– борг, гарантований Автономною Республікою Крим або територіальною громадою міста;

– державний борг;

– державні кошти;

– державні запозичення;

– витрати державного та місцевих бюджетів;

– надходження до місцевих бюджетів;

– платні адміністративні послуги;

– власні надходження бюджетних установ;

– дефіцит державного бюджету;

– дефіцит місцевих бюджетів;

– кошти цільових страхових фондів;

– дефіцит бюджету Пенсійного фонду України;

– дефіцит бюджетів інших фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування;

– об'єкти управління державною власністю;

– умови емісії та обігу векселів;

– управління державним і місцевим боргом;

– управління бюджетними коштами;

– єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;

– здійснення державних закупівель за рахунок державних коштів;

– банкрутство суб'єктів господарювання державної форми власності або суб'єктів, у яких державі належить корпоративна частка незалежно від її розміру;

– надходження до Державного бюджету України від оренди державного майна та дивідендів, нарахованих на акції (частки, паї) господарських товариств, що перебувають у державній власності;

– формування страхових коштів, а також повнота й своєчасність їх сплати;

– погашення державного та місцевого боргу;

– платежі;

– обслуговування державного і місцевого боргу;

– кредитування бюджету;

– міжбюджетні трансферти;

– місцеві запозичення;

– місцеві бюджети;

– місцевий борг;

– дотації вирівнювання;

– бюджетні асигнування;

– бюджетні зобов’язання;

– бюджетні призначення.

Доцільним є більш ґрунтовний розгляд і детальний аналіз складових державних фінансових ресурсів, визначених як предмет державного фінансового контролю, з уточненням відповідних понять, а також з урахуванням їх обсягів і вартісної оцінки.

Бюджетним кодексом України від 8 липня 2010 року № 2456-VI, який набрав чинності 1 січня 2011 року, визначаються правові засади функціонування бюджетної системи України, її принципи, основи бюджетного процесу і міжбюджетних відносин та відповідальність за порушення бюджетного законодавства. У Кодексі наведене визначення термінів та понять, які застосовуються у бюджетному процесі, а саме:

Доходи бюджету — це податкові, неподаткові та інші надходження, що мобілізуються до бюджету на безповоротній основі відповідно до вимог законодавства України, включаючи міжбюджетні трансферти та власні надходження бюджетних установ.

Надходження бюджету — сукупність доходів бюджету, повернених до бюджету кредитів, коштів, залучених унаслідок здійснення державних або місцевих запозичень, надходжень від приватизації державного майна (для державного бюджету), повернення бюджетних коштів із депозитних рахунків, а також надходжень, отриманих у результаті реалізації або пред’явлення до погашення цінних паперів.

Квазіфіскальні операції — операції органів державної влади та місцевого самоврядування, Національного банку України, фондів загальнообов’язкового державного соціального та пенсійного страхування, а також суб’єктів господарювання державного і комунального секторів економіки, які не відображаються безпосередньо в бюджетних показниках, проте можуть зумовлювати зменшення бюджетних надходжень та/або потребувати додаткових видатків бюджету в майбутніх періодах.

Дотація вирівнювання — вид міжбюджетного трансферту, що надається з метою забезпечення вирівнювання дохідної спроможності бюджету-отримувача.

Кредитування бюджету — сукупність операцій з надання коштів із бюджету на умовах повернення, платності та строковості, у результаті яких виникають зобов'язання перед бюджетом, а також операцій із повернення таких коштів до бюджету. Відповідно до положень Бюджетного кодексу України до кредитів із бюджету відносяться також бюджетні позички та фінансова допомога, надана на поворотній основі.

Міжбюджетні трансферти — кошти, що передаються з одного бюджету до іншого на безоплатній і безповоротній основі.

Місцеве запозичення — операції із залучення до бюджету Автономної Республіки Крим або міського бюджету кредитів (позик) на умовах повернення, платності та строковості з метою фінансування відповідного бюджету.

Місцеві бюджети — бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети, а також бюджети органів місцевого самоврядування.

Місцевий борг — сукупний обсяг боргових зобов'язань Автономної Республіки Крим або територіальної громади міста щодо повернення отриманих і непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникли внаслідок здійснення місцевих запозичень.

Обслуговування державного (місцевого) боргу — операції, пов'язані зі сплатою відсотків за користування кредитами (позиками), комісій, штрафних санкцій та інших платежів, що виникають у процесі управління державним або місцевим боргом. При цьому погашення основної суми боргу до таких операцій не належить.

Погашення державного (місцевого) боргу — операції з повернення позичальником основної суми кредитів (позик) відповідно до умов кредитних договорів та/або умов випуску боргових цінних паперів.

Платіж — виконання бюджетних, боргових, гарантійних або податкових зобов'язань, що виникли як у поточному, так і в попередніх бюджетних періодах.

Субвенції — різновид міжбюджетних трансфертів, що надаються для фінансування чітко визначеної мети у порядку, встановленому органом, який ухвалив рішення про їх надання.

Управління бюджетними коштами — це сукупність дій учасників бюджетного процесу в межах наданих їм повноважень, пов'язаних із формуванням і використанням бюджетних ресурсів, а також із контролем за дотриманням бюджетного законодавства, спрямованих на досягнення визначених цілей, завдань і запланованих результатів діяльності та забезпечення ефективного, результативного й цільового використання бюджетних коштів.

Управління державним (місцевим) боргом — комплекс заходів, що охоплює здійснення запозичень, обслуговування та погашення державного або місцевого боргу, а також інші правочини з борговими зобов'язаннями, спрямовані на забезпечення збалансованості бюджету та мінімізацію й оптимізацію боргового навантаження.

Бюджети місцевого самоврядування — бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ і міст, у тому числі бюджетів районів у містах.

Державне запозичення — операції, пов'язані із залученням державою кредитів (позик) на умовах повернення, платності та строковості з метою фінансування державного бюджету.

Боргове зобов'язання — зобов'язання позичальника перед кредитором, що виникає за кредитом або позикою внаслідок випуску й розміщення боргових цінних паперів та/або укладання кредитних договорів.

Бюджетні кошти (кошти бюджету) — передбачені законодавством надходження до бюджету та витрати бюджету.

Видатки бюджету — кошти, спрямовані на реалізацію програм і заходів, визначених відповідним бюджетом. При цьому до видатків бюджету не належать операції з погашення боргу, надання кредитів із бюджету, розміщення бюджетних коштів на депозитних рахунках, придбання цінних паперів, а також повернення надмірно або помилково сплачених до бюджету податків, зборів та інших доходів, включаючи бюджетне відшкодування.

Гарантійне зобов’язання — зобов’язання гаранта повністю або частково забезпечити виконання боргових зобов’язань суб’єкта господарювання — резидента України перед кредитором у разі невиконання таким суб’єктом своїх зобов’язань за кредитом (позикою), залученим під державну або місцеву гарантію.

Гарантований державою борг — сукупний обсяг боргових зобов’язань суб’єктів господарювання — резидентів України за отриманими та непогашеними на звітну дату кредитами (позиками), виконання яких забезпечене державними гарантіями.

Борг, гарантований Автономною Республікою Крим або територіальною громадою міста — сукупний обсяг боргових зобов’язань суб’єктів господарювання — резидентів України щодо повернення отриманих і непогашених станом на звітну дату кредитів (позик), виконання яких забезпечене відповідними місцевими гарантіями.

Витрати бюджету — загальний обсяг бюджетних операцій, що включає видатки бюджету, надання кредитів із бюджету, погашення боргових зобов’язань, а також розміщення бюджетних коштів на депозитних рахунках і придбання цінних паперів.

Надходження бюджету — сукупність доходів бюджету, повернених до бюджету кредитів, коштів, залучених у результаті державних або місцевих запозичень, надходжень від приватизації державного майна (у частині державного бюджету), повернення бюджетних коштів із депозитів, а також надходжень, отриманих від продажу або пред’явлення до погашення цінних паперів.

Власні надходження бюджетних установ — кошти, одержані бюджетними установами в установленому законодавством порядку як плата за надані послуги, у тому числі адміністративні, виконані роботи, отримані гранти, дарунки та благодійні внески, а також доходи від реалізації продукції, майна та іншої дозволеної діяльності.

Державний борг — загальна сума боргових зобов'язань держави щодо повернення отриманих і непогашених на звітну дату кредитів (позик), що виникли внаслідок здійснення державних запозичень.

Бюджетне асигнування — надане розпоряднику бюджетних коштів у межах бюджетного призначення повноваження на взяття бюджетних зобов'язань та здійснення платежів, яке має чітко визначені кількісні, часові й цільові обмеження.

Бюджетне зобов'язання — будь-яке зобов'язання, взяте відповідно до бюджетного асигнування шляхом розміщення замовлення, укладання договору, придбання товарів, робіт або послуг чи здійснення інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду, що передбачає необхідність здійснення платежів у поточному або наступних бюджетних періодах.

Бюджетне призначення — повноваження головного розпорядника бюджетних коштів, визначене Бюджетним кодексом України, законом про Державний бюджет України або рішенням про місцевий бюджет, яке має кількісні, часові та цільові обмеження і є підставою для надання бюджетних асигнувань.

Дефіцит бюджету — перевищення видатків бюджету над його доходами з урахуванням різниці між обсягами надання кредитів із бюджету та їх повернення до бюджету.

1.2. Види, форми, методи та інструменти державного фінансового контролю

З метою раціональної організації державного фінансового контролю їх класифікують за видами, формами та методами.

Під видом державного фінансового контролю розуміється його складова частина, яка, з одного боку, відображає загальний зміст контролю, а з іншого боку, відрізняється від окремих його складових особливостями функції захисту. , об'єкт управління. і методи управлінської діяльності. Види державного

фінансового контролю класифікуються за специфічними ознаками (рис. 1.1.) [2, с.19].

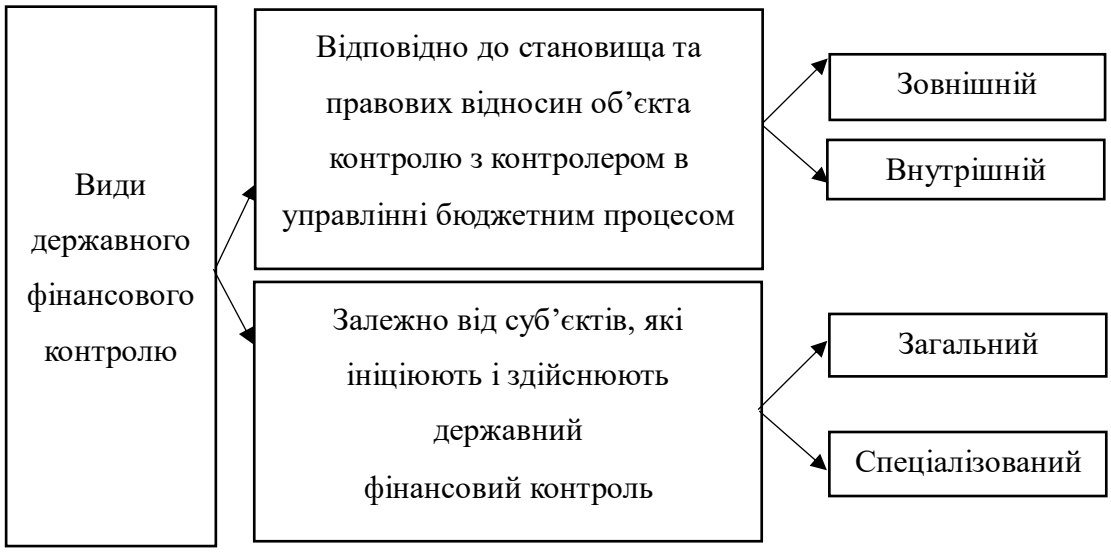

Рис. 1.1. Види державного фінансового контролю України

Джерело: створено на основі [2, с.19]

Форма державного фінансового контролю характеризує спосіб організації та здійснення контрольних заходів на різних стадіях бюджетного процесу з метою забезпечення контролю за формуванням, розподілом і використанням коштів державних фінансових фондів.

Залежно від часу здійснення державний фінансовий контроль поділяється на такі види:

– попередній контроль — здійснюється на етапі підготовки та прийняття управлінських рішень і планування операцій з фінансовими та матеріальними ресурсами. Його метою є запобігання нецільовому та неефективному використанню бюджетних коштів, а також виявлення потенційних резервів наповнення бюджету;

– поточний (оперативний) контроль — проводиться в процесі виконання управлінських рішень і здійснення фінансових операцій. Він спрямований на забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджету, ефективного використання фінансових ресурсів, достовірності фінансової звітності та недопущення фінансових порушень;

– наступний контроль — здійснюється після завершення звітного періоду та передбачає оцінку ефективності й доцільності використання бюджетних

коштів, а також аналіз фінансово-господарської діяльності об’єктів контролю [2, с.20].

Результативність державного фінансового контролю значною мірою залежить від методів, що застосовуються у процесі його реалізації.

Методи державного фінансового контролю являють собою сукупність прийомів і способів, спрямованих на аналіз бюджетного процесу та забезпечення дотримання вимог законодавства і нормативно-правових актів. До основних методів належать експертиза, інспектування, ревізія, перевірка, аудит та моніторинг.

Експертиза передбачає дослідження та оцінку нормативно-правових актів, фінансово-господарської діяльності суб’єктів контролю, а також формування обґрунтованих висновків і рекомендацій для прийняття управлінських рішень.

Інспектування полягає в аналізі результатів попередньої діяльності з метою контролю за використанням фінансових ресурсів, станом бухгалтерського обліку та достовірністю фінансової звітності державних і комунальних установ. Воно здійснюється у формі ревізій і перевірок для виявлення порушень законодавства та встановлення відповідальних осіб.

Ревізія є комплексним методом контролю, спрямованим на всебічну перевірку діяльності учасників бюджетного процесу. Вона охоплює аналіз законності, доцільності та ефективності використання бюджетних коштів, а також виявлення порушень і винних осіб.

Перевірка застосовується для детального дослідження окремих напрямів фінансово-господарської діяльності підконтрольних суб’єктів, виконання бюджетних програм та операцій із коштами державного бюджету. Її основною метою є виявлення порушень і притягнення винних до відповідальності [19].

Аудит як метод державного фінансового контролю передбачає оцінку процесів прийняття та реалізації управлінських рішень у межах бюджетного процесу з метою досягнення визначених цілей. Особливу увагу приділяють аналізу ефективності використання фінансових ресурсів, що дозволяє

розробляти обґрунтовані рекомендації щодо вдосконалення управління коштами державного та місцевих бюджетів.

Моніторинг являє собою безперервний процес збору, обробки, аналізу та перевірки інформації про фінансові операції учасників бюджетного процесу з метою своєчасного виявлення ризиків та запобігання неефективному використанню ресурсів. На відміну від аудиту чи інспектування, моніторинг здійснюється на постійній основі, як правило, без попереднього повідомлення підконтрольних суб'єктів [17].

Інструменти, за допомогою яких здійснюється державний фінансовий контроль наведені на рисунку 1.2 [30].

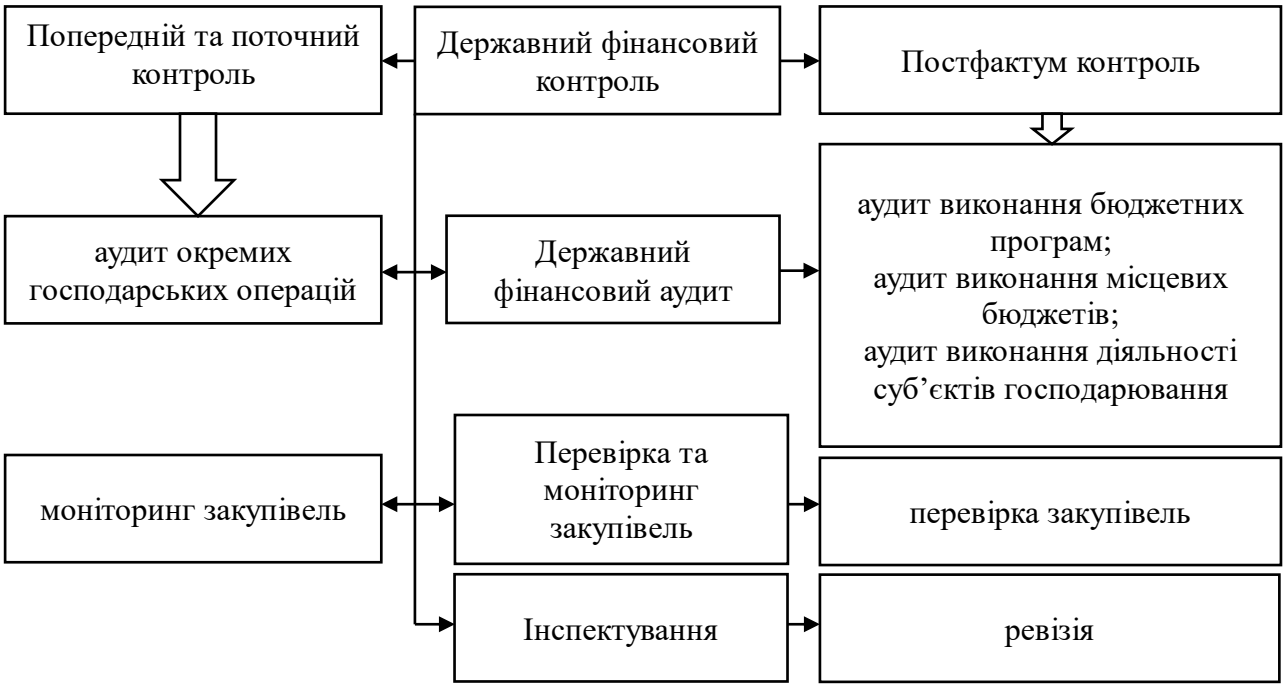

Рис. 1.2 - Інструменти державного фінансового контролю

Джерело: створено на основі [30]

Таким чином, державний фінансовий контроль є важливим інструментом ефективного управління державними фінансами, який забезпечує законність, повноту та результативність використання бюджетних ресурсів. Він сприяє зміцненню фінансової дисципліни, запобіганню фінансовим правопорушенням і виявленню недоліків у фінансово-господарській діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

2.1. Вплив воєнного стану на публічні фінанси та контрольні процеси

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 07.05.2022 № 561 «Деякі питання здійснення державного фінансового контролю в умовах воєнного стану»[13], статті 12^1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»[8], статей 2 та 5 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні»[7], а також Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 «Про введення воєнного стану в Україні»[29], уряд впровадив заходи, спрямовані на забезпечення належного контролю за використанням державних ресурсів у період воєнного стану.

Встановлено, що Держаудитслужба та її територіальні підрозділи під час воєнного стану та протягом місяця після його завершення або скасування здійснюють свої повноваження з урахуванням специфіки цих умов:

- методи державного фінансового аудиту адаптовані до умов воєнного часу;

- регламентовано порядок проведення контрольних заходів (ревізій, перевірок, контролю закупівель), за винятком випадків, коли їх проведення неможливе через воєнний стан;

- під час перевірок дозволяється використовувати як паперові, так і електронні засоби для роботи з документами, збору інформації та її обробки [11].

У таблиці 2.1 наведено ключові показники діяльності Держаудитслужби України за період 2021–2024 років. Дані включають кількість проведених перевірок і закупівель, охоплених об’єктів, виявлених фінансових порушень, незаконних витрат та браку ресурсів. Також показано результати відшкодування збитків, кількість справ, переданих до правоохоронних органів, проведених

попередніх розслідувань, винесених адміністративних рішень і штрафів, а також притягнутих до суду осіб [26].

Таблиця 2.1

Результати діяльності органів Державної аудиторської служби України у 2021–2024 роках

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Абсолютне відхилення 2024 р. до 2021 р. (+,-)
Кількість ревізій	1000.0	446.0	713.0	709.0	-291.0
Кількість перевірок закупівель	528.0	587.0	395.0	351.0	-177.0
Кількість перевірених об'єктів	1500.0	912.0	1000.0	1000.0	-500.0
Загальна сума виявлених фінансових порушень (млрд грн)	14.7	99.8	211.0	40.5	25.8
Сума незаконних витрат і недостач (млрд грн)	8.9	39.0	76.8	9.2	0.3
Сума недоотриманих фінансових ресурсів (млрд грн)	5.8	60.8	134.2	31.3	128.4
Відшкодовано фінансових порушень (млрд грн)	77.5	1.1	6.4	6.1	-71.4
Передано матеріалів до правоохоронних органів	921.0	707.0	504.0	942.0	21.0
Розпочато досудових розслідувань	401.0	265.0	126.0	410.0	9.0
Кількість управлінських рішень	801.0	504.0	386.0	648.0	-153.0
До адміністративної відповідальності притягнуто осіб	1900.0	940.0	721.0	804.0	-1 096.0
Сума накладених адмінстягнень (млн грн)	2.6	1.1	0.9	0,15	-2.45

Джерело: складено авторами на основі [28]

Протягом січня 2021 — грудня 2024 року проведено 2868 ревізій та 1861 перевірку закупівель, охопивши понад 4,4 млн компаній, установ та організацій. Виявлено фінансові порушення, що спричинили збитки на суму близько 366 млрд грн. Незаконні та нецільові видатки зафіксовано у 3638 організаціях на суму понад 133,9 млрд грн, з яких майже 18,5 млрд грн стосувалися бюджетних коштів. У 1423 об’єктах зафіксовано дефіцит фінансових ресурсів на суму близько 232,1 млрд грн, при цьому понад 45,4 млрд грн не надійшли до бюджетів.

Держаудитслужба відшкодувала порушення на суму понад 91,1 млрд грн, включно з 6 млрд грн, виявленими раніше. До правоохоронних органів

передано 3074 матеріали ревізій і перевірок, що сприяло відкриттю 1202 досудових розслідувань. Керівникам органів та підприємств винесено 2339 адміністративних постанов, а 4365 посадових осіб притягнуто до адміністративної відповідальності; сума накладених штрафів становила близько 4,75 млн грн [26].

У додатку А наведено ключові показники аудиторської діяльності у 2021–2024 роках, зокрема аудит державних закупівель, виявлені порушення та заходи профілактики [28].

Аналіз статистики показує, що за цей період проведено близько 44,5 тис. перевірок, завдяки чому вдалося запобігти порушенням, скасувати тендери на суму майже 30 млрд грн і розірвати договори на 38,8 млрд грн. Проведено 763 державні фінансові перевірки, з яких 177 стосувалися бюджетних програм, а 454 — діяльності підприємств. Загалом контролювались ресурси на понад 3,2 млрд грн, при цьому виявлено неефективне управління та ризикову діяльність на суму понад 390,6 млрд грн і потенційні майбутні втрати понад 235,8 млрд грн.

Оперативне реагування на рекомендації аудиторів дозволило запобігти втратам на суму близько 18,6 млрд грн і відшкодувати понад 8,7 млрд грн. Надано понад 8 тис. рекомендацій, з яких реалізовано приблизно 4,34 тис. Під час досліджуваного періоду передано 374 перевірки правоохоронцям, що спричинило 73 попередні розслідування. Відповідно до висновків аудитів, прийнято 1479 управлінських рішень [26].

Використання теоретичних підходів свідчить, що ефективність державного фінансового контролю та підзвітність його результатів зростатимуть, а робота аудиторських органів і інших механізмів контролю за використанням бюджетних коштів стане ефективнішою [32].

Відповідно до Закону України від 02.07.2015 № 576-III «Про Рахункову палату» передбачає, що повноваження, покладені на Рахункову палату Конституцією України, здійснюються через провадження заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) шляхом проведення фінансового

аудиту, аудиту ефективності, експертизи, аналізу та інших контрольних заходів [9].

У таблиці 2.2 представлено основні показники діяльності Рахункової палати України за 2021–2024 роки: перевірені суми, кількість суб'єктів, виявлені порушення у плануванні фінансів та управлінні доходами, додаткові резерви бюджету. Аналіз показує, що у 2024 році обсяг перевірених коштів зріс до 3686,4 млрд грн, що на 3094,2 млрд грн більше, ніж у 2021 році, тоді як кількість перевірених об'єктів зменшилась на 186 одиниць, ймовірно через фокус на великих компаніях

Таблиця 2.2.

Результати діяльності органів Рахункової палати України у 2021–2024 роках

Показники	2021	2022	2023	2024	Абсолютне відхилення 2023 р. до 2021 р. (+,-)
Обсяг перевірених коштів, млрд грн	592,4	351,3	771,1	3 686,4	+3 094,2
Кількість перевірених об'єктів	490	355	399	304	-186
Загальна сума виявлених порушень, млрд грн	179,9	58,6	60,8	217,5	+37,6
Порушення бюджетного законодавства, млрд грн	38	4,5	14,9	8,7	-29,3
Неефективне управління та використання ресурсів, млрд грн	27,7	7,2	18,9	205,5	+177,8
Порушення, допущені при плануванні публічних фінансів, млрд грн	83,8	1	7,7	0	0
Порушення та недоліки при адмініструванні дохідної частини державного бюджету, млрд грн	8,8	45,9	19,2	3,3	-5,5
Додаткові резерви доходів державного бюджету, млрд грн	21,6	32,7	75,5	0	0
Заходи після аудитів	538	422	633	574	+36
Кількість досудових розслідувань	27	12	9	3	-24

Джерело: складено авторами на основі [11]

Відповідно до таблиці 2.2, у 2024 році обсяг коштів зріс до 3 686,4 млрд грн, що на 3 094,2 млрд грн більше, ніж у 2021 році. Це свідчить про активні заходи щодо контролю та забезпечення безпеки фінансів, хоча кількість

перевірених об’єктів зменшилась на 186 одиниць, ймовірно через зосередження уваги на великих компаніях.

У 2024 році сума порушених фінансових коштів склала 217,5 млрд грн, що на 37,6 млрд грн більше, ніж у 2021 році. Це може свідчити про зниження фінансової дисципліни, недостатній рівень фінансової грамотності та неефективне управління ресурсами, що сприяє зростанню фінансових проблем. Кількість порушень законодавства про бюджет у 2024 році становила 8,7 млрд грн — більше, ніж у 2022 році (4,5 млрд грн), але значно менше, ніж у 2021 році (38 млрд грн).

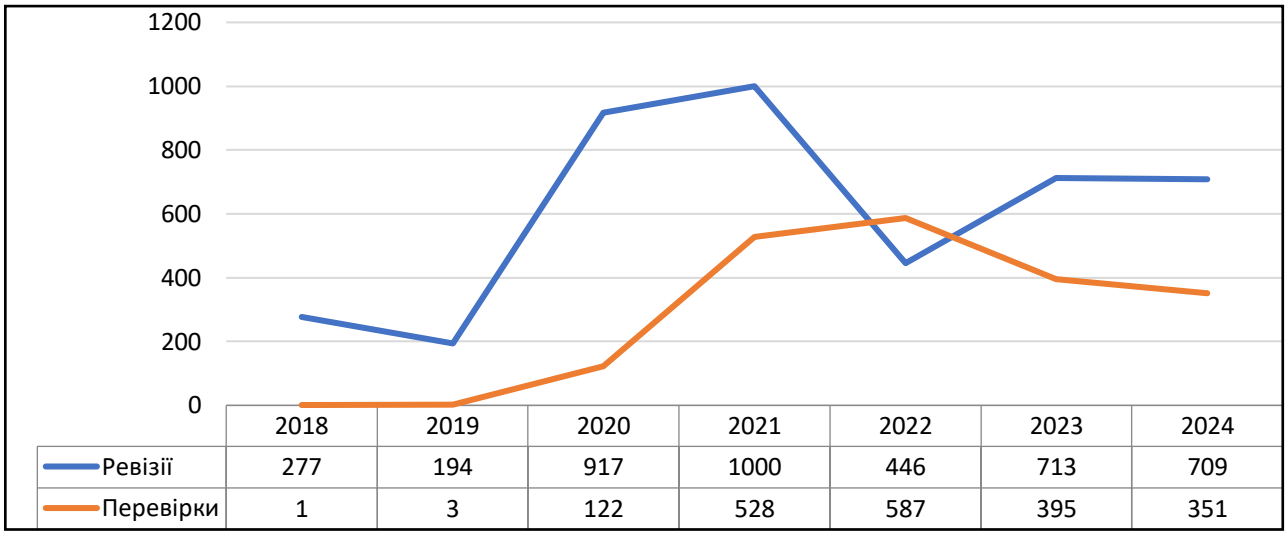
Витрати через неефективне управління та неправильне використання ресурсів у 2024 році збільшилися до 205,5 млрд грн, що на 177,8 млрд грн більше, ніж у 2021 році. Це свідчить про погіршення ефективності управління у порівнянні з попередніми роками, хоча у 2021 році спостерігалися певні позитивні зрушення.

Порушення у плануванні державних фінансів зменшилися: з 83,8 млрд грн у 2021 році до 7,7 млрд грн у 2022 році, що вказує на певне покращення. У 2024 році ці порушення становили 3,3 млрд грн, що на 15,9 млрд грн менше, ніж у 2023 році, і на 5,5 млрд грн менше, ніж у 2021 році [11].

Загальний аналіз демонструє, що у 2024 році державний фінансовий контроль було посилено, обсяги перевірених коштів збільшилися, а також виявлено додаткові бюджетні резерви. Водночас кількість порушень зменшилася порівняно з 2021 роком, що може вказувати на покращення фінансової дисципліни. Проте деякі аспекти, зокрема управління ресурсами та ефективність адміністрування доходів бюджету, залишаються сферами, що потребують подальшого вдосконалення.

2.2. Оцінка ефективності функціонування органів державного фінансового контролю

Ефективність державного фінансового контролю безпосередньо залежить

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Ревізії	277	194	917	1000	446	713	709
Перевірки	1	3	122	528	587	395	351

від досягнення цілей контрольних заходів, що оцінюється за результатами проведених перевірок. Одним із ключових показників ефективності є кількість перевірок, здійснених контролюючими органами. На рис. 2.1 наведено дані щодо перевірок, проведених Держаудитслужбою України, що демонструють зміни у підходах до державного фінансового контролю. [28].

Рис. 2.1. Заходи контролю, які були проведені Державною аудиторською службою України станом на 2018 - 2024 рр

Джерело: складено авторами на основі [28]

Аналіз показників показує, як змінюється спосіб поводження в державному фінансовому контролі. У 2018–2019 роках кількість перевірок знизилася на 83 одиниці, що могло бути пов’язано із зміною методів контролю або внутрішніми процесами в організаціях.

З 2019 по 2021 рік спостерігався значний ріст перевірок — з 194 до 1000 одиниць, що свідчить про активізацію контролю та прагнення забезпечити безперебійну роботу фінансових процесів.

У 2022 році, через постійну військову агресію, кількість перевірок скоротилася на 55% і становила 446 одиниць, що відображає складні економічні умови в країні. Вже у 2023 році діяльність контролюючих органів почала відновлюватися, і кількість перевірок зросла до 267 одиниць. У 2024 році

показники дещо знизилися — на 4 ревізії та 44 перевірки, що свідчить про певну стабілізацію діяльності органів контролю.

Аналізуючи вплив зовнішніх і внутрішніх факторів, можна оцінити ефективність державного контролю за фінансами та виявити сфери, що потребують вдосконалення. Результати підкреслюють важливість адаптації механізмів контролю до змін в економічному та соціальному середовищі. Можливість оперативно коригувати дії дозволяє підвищити ефективність управління державними фінансовими ресурсами [26].

На рис. 2.2 зображено зміну значень досліджуваного показника у 2021–2024 роках, що свідчить про його різку нестабільність, різноспрямовану динаміку та значну залежність від зовнішніх і внутрішніх чинників.

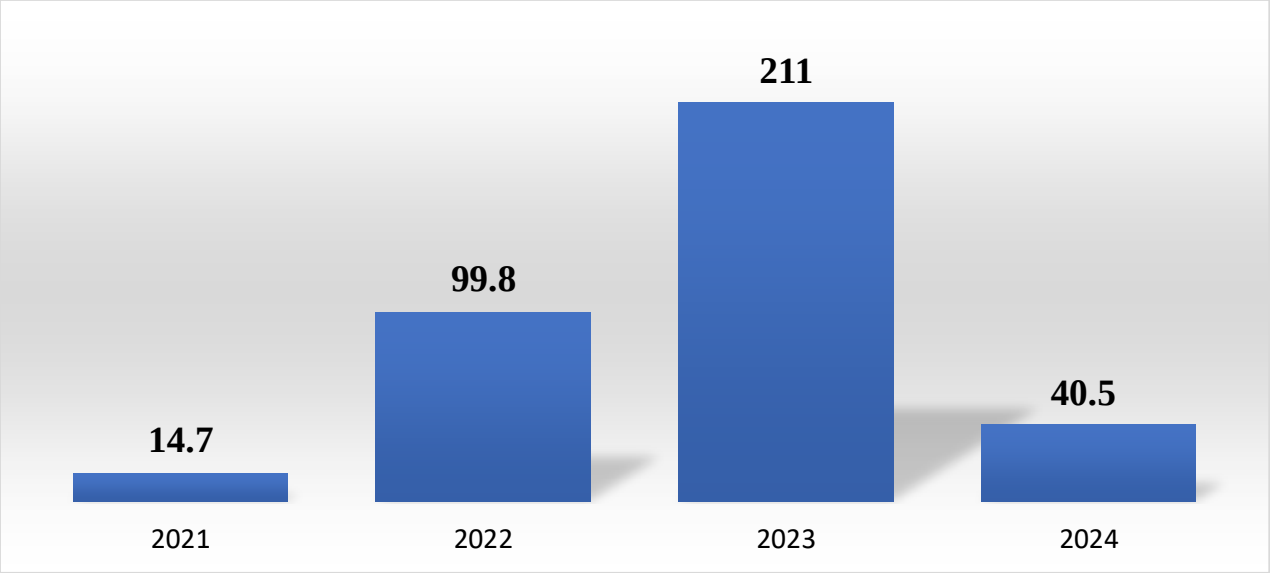

Рис. 2.2. Загальна сума виявлених фінансових порушень за період 2021 – 2024 рр. (за даними Державної аудиторської служби України)

Джерело: складено авторами на основі [28]

Подані на графіку дані свідчать про істотні коливання показника протягом 2021–2024 років, що вказує на нестабільність відповідних процесів та зміну умов їх формування. У 2021 році значення показника було вкрай низьким і становило лише 14,7, що може свідчити про обмежений масштаб або низьку інтенсивність досліджуваного явища в цей період.

У 2022 році спостерігається різке зростання показника до 99,8, що майже у 6,8 раза перевищує рівень попереднього року. Така динаміка може бути пов’язана з активізацією відповідних заходів, переглядом підходів до управління або реакцією системи на кризові умови, зокрема викликані зовнішніми шоками.

Найвищого значення показник досяг у 2023 році — 211, що більш ніж удвічі перевищує рівень 2022 року. Це свідчить про пікову концентрацію ресурсів, рішень або результатів, а також про максимальну інтенсивність процесів у досліджуваному періоді. Така динаміка може відображати етап адаптації та посилення управлінських або контрольних механізмів.

Водночас у 2024 році відбулося суттєве зниження показника до 40,5, що означає спад на 170,5 пунктів або близько 81% порівняно з 2023 роком. Це може свідчити про скорочення обсягів відповідних заходів, стабілізацію ситуації після пікового навантаження або зміну пріоритетів у державній політиці.

Загалом динаміка показника підтверджує залежність ефективності контролю від зовнішніх і внутрішніх чинників та свідчить про необхідність формування більш стабільної та прогнозованої системи управління державними фінансами.

Слід зазначити, що основний обсяг заходів державного фінансового контролю в Україні здійснюється Державною аудиторською службою України (ДАСУ). Кількість підконтрольних об’єктів визначається покладеними на службу функціями, а також напрямами та сферами проведення контрольних заходів. У сфері державних фінансів до об’єктів контролю найчастіше належать органи місцевого самоврядування, головні розпорядники бюджетних коштів, виконавці бюджетних програм та інші суб’єкти бюджетного процесу. Основні групи об’єктів державного фінансового контролю в Україні подано на рис. 2.3.

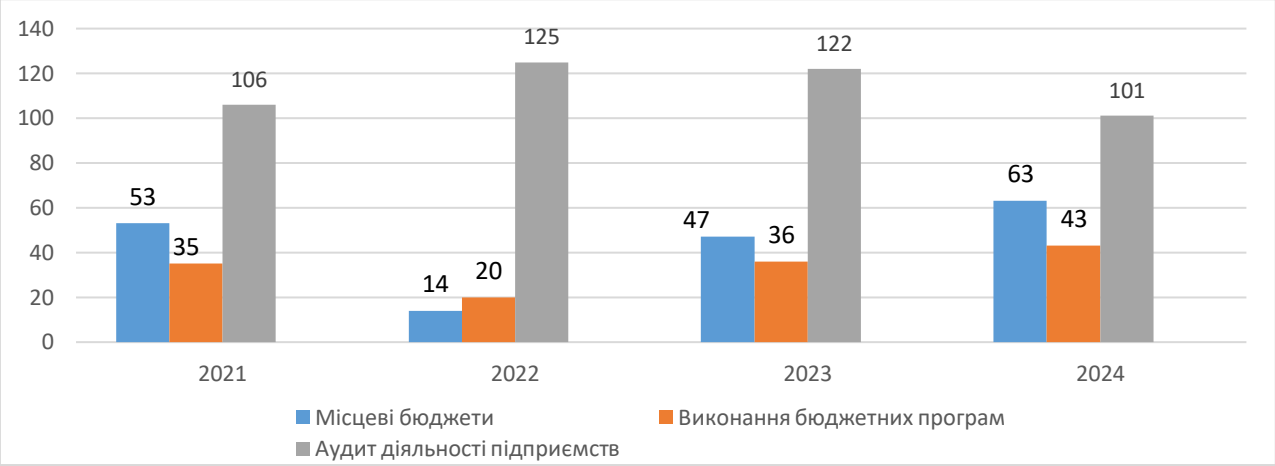

Рис.2.3. Основні об'єкти ДФК в Україні 2020 по 2024 р, од

Джерело: складено авторами на основі [28]

Поданий на рис. 2.3 графік відображає динаміку кількості заходів державного фінансового контролю за трьома напрямами — місцеві бюджети, виконання бюджетних програм та аудит діяльності підприємств — упродовж 2021–2024 років.

Аналізуючи дані щодо місцевих бюджетів, можна відзначити хвилеподібну динаміку. У 2021 році кількість заходів становила 53, у 2022 році вона різко зменшилася до 14, що може свідчити про скорочення контрольної активності в умовах кризових та воєнних обмежень. У 2023 році показник зріс до 47, а у 2024 році досяг максимального значення за досліджуваний період — 63, що вказує на відновлення та посилення контролю у сфері місцевих фінансів.

За напрямом виконання бюджетних програм спостерігається відносно стабільне зростання. У 2021 році було проведено 35 заходів, у 2022 році — 20, що також відображає спад контрольної діяльності. Проте вже у 2023 році показник зріс до 36, а у 2024 році — до 43, що свідчить про поступове відновлення уваги до ефективності та результативності реалізації бюджетних програм.

Найбільш стабільною є динаміка аудиту діяльності підприємств. У 2021 році кількість заходів становила 106, у 2022 році вона зросла до 125, що є найвищим значенням за період. У 2023 році показник незначно зменшився до 122, а у 2024 році — до 101. Незважаючи на спад, аудит діяльності підприємств

залишається домінуючим напрямом державного фінансового контролю, що підкреслює його пріоритетність у системі контролю.

Загалом наведені дані свідчать про нерівномірність розвитку окремих напрямів державного фінансового контролю. Якщо аудит діяльності підприємств характеризується відносною стабільністю та високими обсягами, то контроль за місцевими бюджетами та виконанням бюджетних програм зазнав істотного скорочення у 2022 році з подальшим поступовим відновленням у 2023–2024 роках. Це вказує на адаптацію системи державного фінансового контролю до нових соціально-економічних умов та зміну акцентів у контрольній діяльності.

На рис. 2.4 зображено динаміку обсягів відшкодування фінансових порушень у 2021–2024 роках (у млрд грн), яка відображає істотні зміни у результативності заходів державного фінансового контролю в умовах трансформації соціально-економічного середовища.

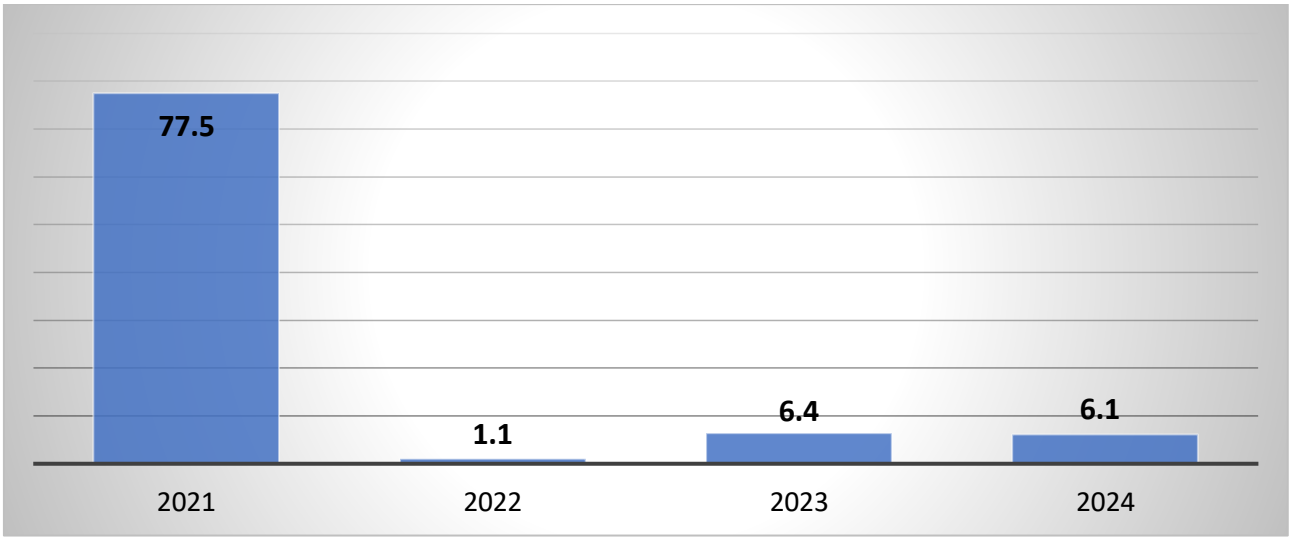

Рис. 2.4. Відшкодовано фінансових порушень з 2021 – 2024 рр (млрд грн)
Джерело: складено авторами на основі [28]

У 2021 році обсяг відшкодування фінансових порушень становив 77,5 млрд грн, що свідчить про високий рівень ефективності контрольних заходів та дієвість механізмів примусового та добровільного відшкодування завданих фінансових втрат. Такий рівень показника може розглядатися як орієнтир для

оцінки результативності системи державного фінансового контролю у довоєнний період.

У 2022 році спостерігалося різке скорочення обсягів відшкодування до 1,1 млрд грн, що зумовлено впливом повномасштабної збройної агресії, запровадженням воєнного стану, обмеженням доступу до об'єктів контролю, а також переорієнтацією діяльності контрольних органів на першочергові завдання, пов'язані із забезпеченням оборонних потреб держави. Крім того, ускладнення фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання негативно вплинуло на їхню платоспроможність та можливості щодо відшкодування виявлених порушень.

У 2023 році обсяг відшкодованих фінансових порушень зріс до 6,4 млрд грн, що свідчить про поступове відновлення інституційної спроможності органів державного фінансового контролю, адаптацію процедур аудиту до умов воєнного стану та відновлення контрольних заходів у регіонах із відносно стабільною безпековою ситуацією. Зростання показника також може бути пов'язане з удосконаленням механізмів претензійно-позовної роботи та активізацією взаємодії з правоохоронними органами.

У 2024 році обсяг відшкодування дещо знизився до 6,1 млрд грн, що свідчить про відносну стабілізацію показника, однак його рівень залишається суттєво нижчим порівняно з 2021 роком. Це може вказувати на збереження системних обмежень, зокрема нестачу ресурсів, кадрові виклики, а також об'єктивні труднощі у стягненні коштів з суб'єктів, фінансовий стан яких погіршився внаслідок тривалої війни.

Таким чином, динаміка обсягів відшкодування фінансових порушень у 2021–2024 роках характеризується різким спадом у 2022 році та подальшим частковим відновленням у 2023–2024 роках, що свідчить про адаптацію системи державного фінансового контролю до нових умов функціонування, однак одночасно вказує на зниження загального рівня результативності компенсаційної складової фінансового контролю порівняно з довоєнним періодом [28].

На рис. 2.5 показано динаміку змін загальної суми виявлених порушень і недоліків у сфері управління публічними фінансами за період 2021–2024 років. Графік представлено у вигляді синьої стовпчикової діаграми, що дозволяє наочно відстежити тенденції змін та оцінити масштаби проблем у фінансовому контролі.

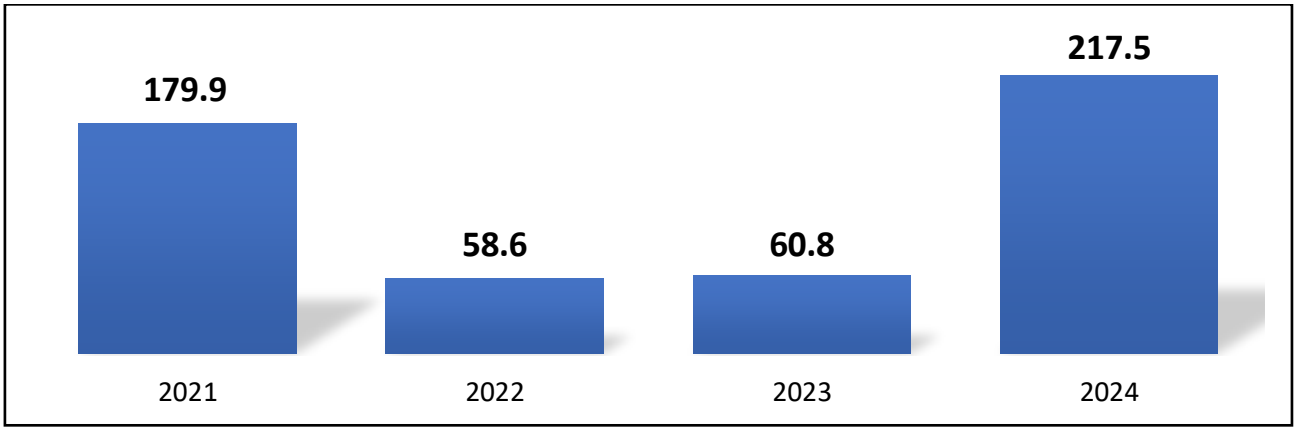

Рис. 2.5. Загальна сума виявлених порушень і недоліків під час управління публічними фінансами за період 2021 – 2024 рр

(за даними Рахункової палати України)

Джерело: складено авторами на основі [11]

Аналіз показників демонструє значні коливання індексу за цей період. У 2021 році його значення становило 179,9. У 2022 році індекс різко знизився на 121,3 пункти (67,4%), досягнувши рівня 58,6, що відображає негативний вплив зовнішніх факторів, таких як військова агресія та пов’язані з нею обмеження.

У 2023 році спостерігалося невелике відновлення: індекс зріс на 2,2 пункти (3,8%) і досяг 60,8. Однак він залишався значно нижчим за показник 2021 року — на 119,1 пункти (66,2%), що свідчить про те, що ефективність контролю ще не відновилася до попереднього рівня.

У 2024 році індекс різко зріс до 217,5, що на 156,7 пункти (257,7%) більше порівняно з 2023 роком. Це свідчить про відновлення та суттєве підвищення ефективності державного фінансового контролю, а також про перевищення рівня 2021 року.

Таким чином, аналіз показує різке погіршення ефективності контролю у 2022 році під впливом воєнних та кризових факторів, помірне відновлення у 2023 році та значне покращення у 2024 році, що підтверджує здатність системи

державного фінансового контролю адаптуватися та відновлюватися в умовах змінного економічного та соціального середовища [11].

Оцінювання здійснювалося за методологією, яка поєднувала якісний та кількісний аналіз фінансової звітності, результати аудиторських перевірок і моніторинг витрат. В Україні було випадковим чином відібрано 50 незалежних експертів у сфері фінансового контролю та аудиту. Кожен експерт оцінював окремі показники за п’ятибальною шкалою, де 1 відповідало найнижчому рівню ефективності, а 5 — найвищому (табл. 2.3).

Результати дослідження показали, що системи фінансового контролю мають помірний рівень прозорості, що зумовлено складністю оперативного звітування. Рівень дотримання регуляторних вимог оцінювався для забезпечення відповідності законодавству. Водночас швидкості та ефективності контролю ще бракує через затримки проведення аудитів і недостатню координацію між різними державними установами [24].

Таблиця 2.3.

Оцінка ефективності існуючих фінансових механізмів контролю

Аспект контролю	Рівень ефективності (1-5)	Коментарі
Прозорість	3	Відсутність оперативної звітності ускладнює моніторинг
Відповідність нормам	4	Загалом відповідає нормативним вимогам
Оперативність	2	Затримки у проведенні аудиту через обмежений доступ до даних
Ефективність	3	Зниження ефективності через відсутність координації між органами

Джерело: створено на основі [24]

Отже, забезпечення ефективного функціонування системи фінансового контролю у воєнний час є критично важливим для досягнення суттєвих покращень. Незважаючи на зменшення кількості контрольних заходів, виявлення більшої кількості фінансових порушень свідчить про фокус на

найважливіших аспектах і раціональне використання ресурсів. У період з 2021 по 2024 рік державні аудиторські органи проводили інспекції та аудити, що дозволило запобігти значним втратам ресурсів, відшкодувати збитки та створити додаткові фінансові надходження до державного бюджету.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

3.1. Запровадження новітніх технологій у сфері фінансового контролю

На міжнародному рівні ключову роль у формуванні уніфікованих стандартів організації та методології аудиту в публічному секторі відіграє Міжнародна організація вищих органів державного аудиту (International Organization of Supreme Audit Institutions, INTOSAI). Вона була створена у 1953 році під час проведення першого конгресу INTOSAI, що відбувся на Кубі.

INTOSAI є незалежною, автономною та неполітичною організацією, яка має спеціальний консультативний статус при Економічній і Соціальній Раді (ECOSOC) Організації Об'єднаних Націй (ООН). Згідно зі своїм статутом, діяльність організації спрямована на покращення державного управління через підтримку вищих органів аудиту у вдосконаленні роботи урядів, підвищенні прозорості управлінських процесів, забезпеченні підзвітності, боротьбі з корупцією, зміцненні суспільної довіри, а також сприянні ефективному й професійному використанню публічних ресурсів на користь населення.

Гасло організації: «Experientia mutua omnibus prodest» («Спільний досвід на користь всім») [23].

У табл. 3.1. відображено основні напрямки впровадження стандартів INTOSAI.

Таблиця 3.1

Основні напрями впровадження стандартів INTOSAI

№	Напрямки	Впровадження
1	*2*	*3*
1	Гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами	- Адаптація нормативно-правової бази України до вимог стандартів INTOSAI, зокрема ISSAI (Міжнародні стандарти вищих органів аудиту). - Внесення змін до законодавства щодо державного фінансового контролю для забезпечення незалежності органів аудиту.

Продовження табл. 3.1

1	*2*	*3*
2	Розвиток методологічної бази державного фінансового контролю	- Удосконалення підходів до оцінки ефективності використання бюджетних коштів. - Запровадження методів ризик-орієнтованого аудиту для підвищення точності та об'єктивності фінансового контролю.
3	Підвищення кваліфікації державних аудиторів	- Організація навчальних програм для працівників Рахункової палати та Державної аудиторської служби України відповідно до вимог INTOSAI. - Співпраця з міжнародними партнерами щодо обміну досвідом у сфері державного аудиту.
4	Застосування сучасних цифрових технологій в аудиті	- Використання аналітичних платформ і програмного забезпечення для автоматизації процесу аудиту. - Розвиток електронного урядування з метою забезпечення відкритості фінансової звітності державних органів.
5	Забезпечення незалежності органів державного аудиту	- Посилення ролі Рахункової палати як незалежного органу зовнішнього контролю. - Запровадження механізмів громадського моніторингу для підвищення прозорості аудиторських процесів.

Джерело: власна розробка автора

На рис. 3.1. представлено очікувані результати впровадження стандартів INTOSAI

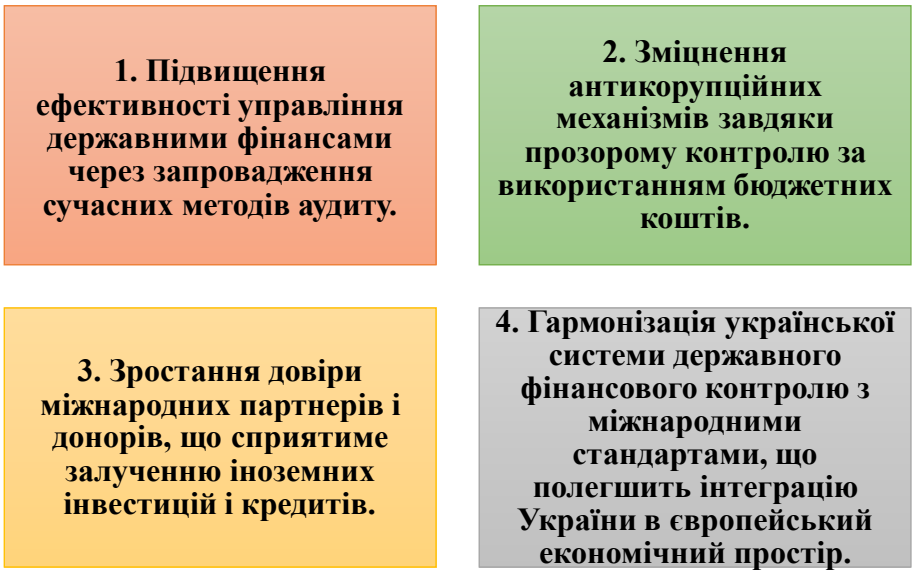

Рис. 3.1. Очікувані результати впровадження стандартів INTOSAI

Джерело: власна розробка автора

Рахункова палата України представляє державу в INTOSAI з 1998 року та здійснює свою діяльність відповідно до: Конституції України (1996 р.) [2],

Бюджетного кодексу України [1], Закону України «Про Рахункову палату» [9] (від 02.07.2015 р.), інших нормативно-правових актів України.

Інститут вищих органів аудиту (ВОА), створений на основі INTOSAI, відіграє ключову роль у функціонуванні сучасної демократичної держави. Його діяльність спрямована на підвищення ефективності та результативності системи державного фінансового контролю (ДФК), забезпечуючи державні установи та суспільство достовірною інформацією, необхідною для зміцнення прозорості, підзвітності та ефективності публічного управління [23].

У табл. 3.2. відображено основні елементи моделі впровадження INTOSAI в Україні

Таблиця 3.2.

Основні елементи моделі впровадження INTOSAI в Україні

№	Елементи	Впровадження
1	*2*	*3*
1	Нормативно-правова адаптація	• Гармонізація законодавства України із міжнародними стандартами державного фінансового контролю, зокрема ISSAI (International Standards of Supreme Audit Institutions). • Удосконалення Закону України «Про Рахункову палату» та інших нормативно-правових актів з урахуванням рекомендацій INTOSAI. • Розширення функцій та повноважень Рахункової палати та Державної аудиторської служби для забезпечення незалежного фінансового контролю.
2	Організаційна перебудова системи державного аудиту	• Впровадження ризик-орієнтованого підходу в аудиті державних фінансів. • Інституційне зміцнення органів державного аудиту через кадрове підсилення, підвищення професійної компетенції та навчання персоналу за міжнародними стандартами. • Запровадження єдиної системи внутрішнього та зовнішнього фінансового контролю на основі принципів INTOSAI.
3	Використання цифрових технологій у фінансовому контролі	• Автоматизація процесу аудиту та застосування великих даних (Big Data) для аналізу фінансових потоків державного бюджету. • Впровадження інтегрованих інформаційних систем для контролю державних закупівель та бюджетних витрат. • Розвиток цифрових інструментів для забезпечення прозорості фінансової звітності.
4	Посилення міжнародної співпраці та обмін досвідом	• Налагодження тісної співпраці між Рахунковою палатою України та міжнародними аудиторськими інституціями (Європейським судом аудиторів, SIGMA, Світовим банком, IMF). • Запровадження програм стажувань та підвищення кваліфікації державних аудиторів відповідно до міжнародних стандартів. • Обмін найкращими практиками з іншими країнами, що успішно інтегрували стандарти INTOSAI.

Продовження табл. 3.2.

5	Контроль та моніторинг ефективності впровадження стандартів	• Розробка ключових показників ефективності (KPI) для оцінки впливу міжнародних стандартів на систему державного фінансового контролю. • Регулярний аналіз результатів роботи державних аудиторських органів із залученням незалежних експертів. • Створення платформи громадського моніторингу для підвищення прозорості та підзвітності фінансового контролю.

Джерело: власна розробка автора

На рис. 3.2. представлено очікувані результати впровадження моделі INTOSAI в Україні

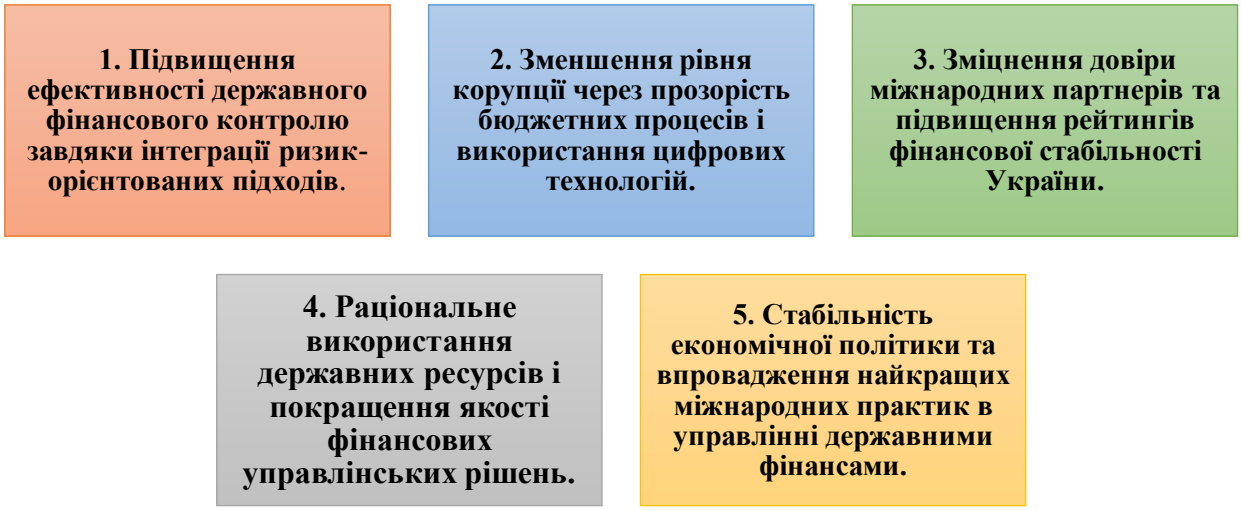

Рис. 3.2. Очікувані результати впровадження моделі INTOSAI в Україні

Джерело: власна розробка автора

Оскільки термін «вищі органи аудиту» (Supreme Audit Institutions) є відносно новим у українській термінології, у наукових дослідженнях та нормативних актах часто зустрічаються випадки його некоректного перекладу як «органи державного фінансового контролю». У процесі вивчення державного фінансового контролю особливе значення має аналіз міжнародних декларацій, зокрема Лімської та Мексиканської, які визначають ключові терміни та принципи організації аудиту публічних фінансів. У таблиці наведено порівняння термінів мовою оригіналу, їх дослівного та офіційного українського перекладу, що дозволяє уточнити зміст основних понять у сфері фінансового контролю в Україні (табл. 3.3) [18].

Таблиця 3.3.

Порівняння категоріального апарату у сфері аудиту публічного сектору в українських та міжнародних нормативно-правових актах

Джерело	Термін мовою оригіналу	Дослівний переклад	Офіційний український переклад
Лімська декларація основоположних керівних принципів аудиту фінансів	Audit	Аудит	Контроль державних фінансів
	Pre-audit	Попередній аудит	Попередній контроль
	Post-audit	Контроль за аудитом	Контроль за фактом
	Inter nal-audit	Внутрішній аудит	Внутрішній контроль
	Exter nal-audit	Зовнішній аудит	Зовнішній контроль
	Supreme Audit Institution	Вищий орган аудиту	Вищий орган контролю державних фінансів
Мексиканська декларація незалежності	Audit	Аудит	Фінансовий контроль
	Supreme Audit Institution	Вищий орган аудиту	Вищий орган фінансового контролю

Джерело: складено авторами на основі [18]

Для впровадження стандартів INTOSAI в Україні пропонується:

1. Забезпечити використання ризик-орієнтованого підходу при виборі суб'єктів перевірок.

2. Поліпшити якість документів ДФК, зробивши їх структурованими та логічними.

3. Забезпечити позитивне висвітлення результатів контролю у ЗМІ для підвищення обізнаності громадськості.

4. Розгорнути онлайн-контроль для підвищення ефективності заходів у періоди соціального дистанціювання.

5. Залучати сертифікованих зовнішніх аудиторів та висококваліфікованих фахівців для перевірки суб'єктів підвищеного ризику [14].

Основні напрями вдосконалення державного фінансового контролю включають:

- розробку концепцій організації ДФК;
- підвищення кваліфікації працівників;
- зміцнення матеріально-технічної бази;
- оптимізацію управління кадрами;
- створення єдиної публічної інформаційної бази з обмеженим доступом;
- чітке розмежування повноважень органів контролю;

- співпрацю з фінансовими контрольними органами ЄС;
- підвищення прозорості діяльності органів ДФК;
- автоматизований доступ до інформаційних баз під час перевірок;
- цифровізацію процесів і впровадження «е-аудитор»;
- збільшення використання оперативного аудиту;
- забезпечення ефективного обміну інформацією між Державною податковою службою, Державною аудиторською службою, Держказначейством та Держфінмоніторингом [22].

Постійне підвищення професійної кваліфікації працівників контролюючих органів через тренінги дозволяє удосконалювати навички планування, організації та документування результатів перевірок, включаючи використання сучасних цифрових технологій [19].

Запровадження уніфікованого підходу та міжнародних стандартів ДФК сприятиме створенню єдиної інформаційної бази, стандартизації подання інформації, підвищенню прозорості роботи органів контролю, розвитку відкритого діалогу з громадськістю та ефективному використанню результатів аудиту. Це дозволить подолати відомчу ізольованість, зменшити дублювання функцій і підвищити ефективність державного фінансового контролю.

Крім того, такий підхід дозволить подолати відомчу ізольованість, зменшити дублювання функцій і усунути паралелізм у процесах контролю, що в кінцевому результаті підвищить ефективність державного фінансового контролю.

3.2. Посилення міжнародної співпраці та адаптація європейського досвіду

Європейська організація вищих органів аудиту (EUROSAI) була заснована у 1990 році з метою реалізації цілей INTOSAI на регіональному рівні. Це дає її членам можливість зосереджуватися на актуальних питаннях, що стосуються європейського регіону, та сприяє більш ефективній співпраці у сфері державного аудиту.

На сьогодні EUROSAI об’єднує 51 вищий орган аудиту, серед яких 50 європейських ВОА та Європейський суд аудиторів. Рахункова палата України є повноправним членом цієї організації з 1999 року та несе відповідальність за виконання зобов’язань, що випливають із членства. Це також закріплено у постанові Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2002 р. № 1371, яка визначає порядок участі центральних органів виконавчої влади в діяльності міжнародних організацій, членом яких є Україна.

Відповідно до статті 1 Статуту EUROSAI, головна мета організації полягає у сприянні співпраці між національними ВОА, обміні інформацією та документацією, проведенні досліджень у сфері контролю державних фінансів, а також уніфікації фінансово-контрольної термінології. Керівні органи EUROSAI включають Конгрес, Керівну раду та Секретаріат. Конгрес є найвищим органом і збирається раз на три роки для аналізу результатів роботи робочих органів та затвердження планів діяльності на наступний трирічний період.

Керівна рада складається з восьми повноправних членів і чотирьох спостерігачів, до складу яких входять керівники вищих органів аудиту європейських країн. Основне завдання ради полягає у забезпеченні ефективного функціонування EUROSAI відповідно до рішень Конгресу. Постійний Секретаріат EUROSAI розташований в Аудиторському суді Іспанії, який виконує функції секретаріату, організовує засідання Керівної ради, управляє бюджетом та реалізує ухвалені рішення. Окрім того, Секретаріат займається виданням щорічного журналу EUROSAI, щоквартального бюлетеня «EUROSAI Newsletter» та оновленням бази даних нормативних документів і публікацій усіх членів організації [27].

У розвинених країнах із ринковою економікою фінансовий контроль здійснюється як форма державного управління. У парламентарних країнах за це відповідає парламент, а в президентських республіках – органи виконавчої влади. Основні принципи такого контролю викладені в Лімській декларації 1997 року, прийнятій на конгресі Міжнародної організації вищих органів фінансового контролю [12].

Фінансовий контроль розглядається як складова державного регулювання, спрямована на виявлення відхилень від встановлених нормативів та порушень принципів законності, ефективності й економного використання ресурсів. Він здебільшого здійснюється у формі попередньої перевірки для запобігання можливим порушенням, усунення недоліків та забезпечення відшкодування збитків [3].

У більшості розвинутих країн, особливо ЄС, основними органами фінансового контролю є Рахункові палати та органи державного аудиту. Наприклад, у Німеччині та Фінляндії Рахункова палата перевіряє діяльність федеральних підприємств, страхових організацій, приватних компаній із часткою державної власності понад 50%, а також організацій управління державними фондами. В Австрії Рахункова палата контролює фінансову діяльність федеральних і місцевих державних установ, благодійних організацій та інших державних організацій. В Угорщині функції агентства включають нагляд за податковими та митними службами та економічною діяльністю політичних партій.

У Великій Британії фінансовий контроль здійснює Національне аудиторське управління, а в США цю функцію виконують низка агенцій, зокрема Казначейство, Контролер і Генеральний аудитор, Бюджетне управління Конгресу при Президентові, Служба внутрішніх доходів та інші спеціалізовані регуляторні й наглядові органи. Їхні функції включають проведення аудитів, перевірок, підготовку оцінок і складання звітів про виконання федеральних програм, оцінку законності, доцільності та ефективності витрат [20].

У Франції, окрім уряду та Міністерства фінансів, промисловості та економіки, централізованими фінансовими ресурсами керують спеціалізовані державні органи: Національна кредитна рада, Комісія з банківського нагляду та Комісія з економічного і регіонального розвитку країни. Окрім того, у Франції діють галузеві контрольні органи, такі як Національна генеральна інспекція з питань освіти та Національна генеральна інспекція з питань політики, що здійснюють спеціалізовані перевірки у відповідних сферах.

Щодо приватного сектору, державний контроль зосереджується на перевірці правильності податкових відрахувань, веденні бухгалтерського обліку, дотриманні законодавства щодо нарахування заробітної плати та коректності обліку праці. Особлива увага приділяється виконанню державних договорів і використанню бюджетних коштів. Ефективність приватних компаній забезпечується внутрішнім контролем, який здійснюють незалежні підрозділи або уповноважені аудитори. У державних компаніях Франції, що складають близько 20% усіх підприємств, контроль здійснюють фінансові контролери, адміністративні установи, державні аудитори та Генеральний фінансовий інспектор із акцентом на законність операцій і захист державного майна [15].

В Україні, з переходом до ринкової економіки, з’явилося багато підприємств різних форм власності, нових джерел фінансування та принципів ціноутворення, що потребує розширення та вдосконалення системи контролю. Найбільш прийнятним для України є впровадження французької системи державного фінансового контролю, оскільки вона має схожу структуру та ефективний контроль за використанням бюджетних коштів [10].

Таким чином, державний фінансовий контроль є ключовим інструментом забезпечення прозорості, законності та ефективності використання державних ресурсів. Аналіз світового досвіду, зокрема практик Франції, Німеччини, США та Великої Британії, підкреслює важливість комплексного ризик-орієнтованого підходу, вдосконалення нормативно-правової бази та активного залучення суспільства до нагляду за результатами контрольних заходів. Особливу увагу слід приділяти автоматизації процесів контролю та публікації звітів у відкритих форматах, що підвищує довіру громадян до державних органів.

ВИСНОВКИ

Державний фінансовий контроль є одним із ключових елементів ефективного управління державними фінансами, оскільки він забезпечує законність, прозорість та раціональне використання бюджетних коштів. Він охоплює всі етапи бюджетного процесу, сприяє виявленню порушень, запобіганню зловживанням та зміцненню фінансової дисципліни як у державному, так і в комерційному секторах.

Різноманіття методів і форм державного фінансового контролю дозволяє застосовувати комплексний підхід до оцінки ефективності управління бюджетними ресурсами. Попередній, поточний та постконтроль забезпечують моніторинг фінансових операцій на всіх етапах — від планування до виконання та завершення бюджетного циклу. Використання таких інструментів, як інспекція, перевірка, аудит, експертиза та нагляд, дозволяє проводити всебічний аналіз фінансової діяльності, виявляти порушення та розробляти рекомендації щодо їх усунення.

Ефективне функціонування системи державного фінансового контролю знижує фінансові ризики, підвищує якість управлінських рішень і зміцнює довіру громадян до державних інституцій. Контроль не лише забезпечує дотримання законодавчих норм, але й сприяє економічному розвитку країни, оптимізації державних витрат і покращенню добробуту населення.

Підвищення ефективності державного фінансового контролю є важливим завданням для зміцнення фінансової дисципліни, забезпечення прозорості бюджетних процесів та мінімізації корупційних ризиків. Досвід розвинених країн показує, що для досягнення високого рівня контролю необхідно чітко визначити повноваження органів, впроваджувати ризик-орієнтований підхід та активно застосовувати сучасні цифрові технології. Україна може адаптувати успішні практики, зокрема французьку модель контролю за використанням державних коштів.

До основних напрямів вдосконалення фінансового контролю в Україні належать: впровадження автоматизованих систем оцінки ризиків, створення

єдиної бази фінансової звітності, розширення онлайн-моніторингу та активне залучення громадськості до контролю за витратами бюджету. Крім того, важливо посилити співпрацю з незалежними аудиторами та галузевими експертами для перевірки стратегічно важливих сфер, що підвищить об’єктивність та якість контролю.

Модернізація державного фінансового контролю шляхом інтеграції сучасних технологій, використання міжнародного досвіду та забезпечення прозорих механізмів звітності сприятиме ефективному управлінню державними ресурсами, мінімізації фінансових ризиків та підвищенню довіри громадян до органів влади. Реалізація цих заходів створить передумови для більш стабільного економічного розвитку та оптимального використання бюджетних коштів на користь суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюджетний кодекс України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text (дата звернення: 05.03.2025).

2. Конституція україни. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 05.03.2025).

3. Борисенко А.М. Зарубіжна практика державного фінансового контролю та можливості її імплементації в україні. *ЕКОНОМІЧНА НАУКА*. 2020. №13-14. с.50-54. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/13-14_2020/9.pdf (дата звернення: 04.02.2025).

4. Русіна В.М. та Шулюк Б.С. Державний фінансовий контроль у публічному управлінні: навч. посіб. Тернопіль: Кол. авт., 2018. 214 с. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/34552/1/Посібник%20з%20ДФК.pdf (дата звернення: 04.02.2025).

5. Гуренко Т.О. Сучасний стан та напрями удосконалення організації державного фінансового контролю. *Економіка та суспільство*. 2023. №55. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2941 (дата звернення: 04.02.2025).

6. Давиденко Н. М., Ключка О. В., Ключка С. С. Державний фінансовий контроль у системі економічної безпеки держави: монографія. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2019. 205 с.

7. Закон України "Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні". *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text (дата звернення: 04.02.2025).

8. Закон України "Про правовий режим воєнного стану". *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#n255 (дата звернення: 04.02.2025).

9. Закон України "Про Рахункову палату". Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text (дата звернення: 04.02.2025).

10. Завистовська Г.І. Зарубіжний досвід урядового фінансового контролю. 2014. №1 с.156-161. URL: https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a9625c7e-6cdb-429a-a3f8-71e05fee7a93/content (дата звернення: 04.02.2025).

11. Звіти. *Рахункова палата*. URL: https://rp.gov.ua/FinControl/FinReports/ (дата звернення: 04.02.2025).

12. Іванова А.І. Адаптація зарубіжного досвіду з формування ефективної системи державного фінансового контролю. 2017. №3. с.72-77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2017_3_12 (дата звернення: 04.02.2025).

13. Кабінет Міністрів України. Постанова від 07.05.2022р №561 "Деякі питання здійснення державного фінансового контролю в умовах воєнного стану". *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/561-2022-п#Text (дата звернення: 04.02.2025).

14. Касперович Ю.В., Дешко А.Л. Щодо підвищення ефективності державного фінансового контролю в Україні. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2021. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/schodo-pidvischennya-efektivnosti-derzhavnogo-finansovogo-kontrolyu-v (дата звернення: 04.02.2025).

15. Ключка О.В., Ключка С.С. Світова практика організації державного фінансового контролю та можливість її адаптації в Україні. Міжнародні економічні відносини. 2021. №6. с.93-104. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2021/06/06.21._note_ukr_Kliuchka-O.V.-Kliuchka-S.S.-93-104.pdf (дата звернення: 06.03.2025).

16. Колпакова А. Державний фінансовий контроль на сучасному етапі: огляд концептуальних засад. *International Science Journal*. 2023. №1.

с.9-18. URL: https://isg-journal.com/isjmef/article/view/263 (дата звернення: 04.02.2025).

17. Кузьменко Ю.В. Державний фінансовий контроль: адміністративноправові аспекти. Юридичний бюлетень. Випуск 24. 2022. с.122-127. URL: http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2022/24/16.pdf (дата звернення: 04.02.2025).

18. Обушна Н. І. Міжнародні стандарти INTOSAI як інструмент підвищення ефективності аудиту в системі публічного управління. Ефективність державного управління. 2017. Вип. 2 (51). с.229-240 URL: https://epa.nltu.edu.ua/index.php/journal/article/view/297 (дата звернення: 27.02.2025).

19. Піхоцька М. Р. Стан та перспективи розвитку державного фінансового контролю в умовах воєнного стану. *Електронний журнал «Ефективна економіка»*. 2024. №9. URL: https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/4684/4723 (дата звернення: 04.02.2025).

20. Піхоцький В. Зарубіжний досвід організації державного фінансового контролю та можливість його використання в україн. Фінансовий сектор. 2016. №1. с.31-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2016_1_9 (дата звернення:04.02.2025).

21. Позняковська Н.М. Фінансовий контроль та аудит інститутів громадянського суспільства. Проблеми сучасних трансформацій. 2024. № 15. URL: https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2024-15-09-06/2024-15-09-06 (дата звернення 04.03.2025).

22. Послуги з розробки та впровадження інтегрованої автоматизованої системи підтримки прийняття рішень органу державного фінансового контролю «е-аудитор». URL: https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2021-06-17-009944-b (дата звернення 20.08.2024)

23. Система професійних стандартів INTOSAI - Рахункова палата. Рахункова палата. URL: https://rp.gov.ua/About/Standard/ (дата звернення: 27.02.2025).

24. Сікора Є.І. Ефективність фінансового контролю за видатками Державного бюджету України у період воєнного стану. «Здобутки економіки: перспективи та інновації». 2024. №8. URL: https://econp.com.ua/index.php/journal/article/view/38/32 (дата звернення: 06.03.2025)

25. Скрипник Г.О., Примачок Г. В. Державний фінансовий контроль виконання місцевих бюджетів. Економічні студії: науково-практичний журнал, Львів, 2019. № 3 (25) С.148-153

26. Скрипник Г.О., Черненко В.В. Державний фінансовий контроль України в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2024. № 70. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5397

27. Співпраця Рахункової палати з EUROSAI - Рахункова палата. *Рахункова палата*. URL: https://rp.gov.ua/EUROS/EUROSAI/?id=117 (дата звернення: 04.03.2025).

28. Статистичні звіти. *Державна аудиторська служба України*. URL: https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/53 (дата звернення: 04.02.2025).

29. Указ президента україни №64/2022. *«Про введення воєнного стану в Україні»*. URL: https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397 (дата звернення: 04.02.2025).

30. Форми та методи фінансового контролю. URL: https://studies.in.ua/finansove-pravo-shporu/3327-formi-ta-metodi-fnansovogo-kontrolyu.html (дата звернення: 21.02.2025).

31. Хмельков А. В. Державний фінансовий контроль: навч. посіб. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 549 с.

32. Ягоденко І. В., Гордей О. Д. Державний фінансовий контроль в Україні: стан і напрями вдосконалення. 2021. №10. с.336-340. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2021_10_46 (дата звернення: 04.02.2025).